

**LIETUVOS TSR KULTŪROS MINISTERIJA
MOKSLINĖ METODINĖ KULTŪROS PAMINKLŲ
APSAUGOS TARYBA**

**AKTUALŪS KULTŪROS PAMINKLŲ
TYRINĖJIMŲ UŽDAVINIAI**

Vilnius, 1988

Redakcinė kolegija:

**B.Dakanis, A.Indriulaitis, E.Ivanauskas, P.Tobelškis,
G.Zabiela (ats.redaktorius)**

**Parengė G.Zabiela
Mokslinė metodinė kultūros paminklų apsaugos taryba**

GLUOBIŲ (Šakių rāj.) AKMENS AMŽIAUS PAMINKLIAI

Vygandas Juoda galvis

Užnemunės akmens amžius mažai tyrinėtas, nors iš šios teritorijos muziejų fonduose susikaupė gana daug atsitiktinių radinių. Paleolitiniai ir mezolitiniai radiniai, aptikti iki aštunto mūsų amžiaus dešimtmečio buvo apžvelgti ist.m.dr. R. Rimantienės darbuose (Римантиене Р.К. 1971 с. 19-72, II2-148 Rimantienė R. 1984, p. 12-104). tuo tarpu apie Užnemunės neolito laikotarpį mažai nežinome. Kultūrinio požiūriu šis laikotarpis buvo pats sudėtingiausias, nes Užnemunė, ypač vidurinio neolito metu buvo kelių neolitinių kultūrų – Narvos, Nemuno ir galbūt rutulinių amforų – įtakos zonoje. Pastarojo dešimtmečio archeologiniuose straipsniuose Užnemunė priskiriama ir Narvos (Girininkas A. 1985, p. 120, pav. 1), ir Nemuno (Rimantienė R. 1987, p. 53, 57, pav. 3,6) kultūrų paplitimo sritims, todėl kiekvienas naujas neolito paminklas, aptiktas šioje teritorijoje, ypač svarbus, bendant suprasti Užnemunės neolito kultūrinius bei chronologinius klausimus.

Gluobių (Šakių rāj., Būblelių apyl.) akmens amžiaus gyvenvietės buvo įsikūrusios to paties pavadinimo kaimo laukuose, dešiniajame Šešupės krante, ant II terasos. 1984 m. buvo aptiktos 6 atskiros akmens amžiaus titnaginių radinių bei keramikos radimvietės – Gluobių 1, 2a, 2b, 3a ir 3c (Pav. 1).

Gluobių 1 akmens amžiaus gyvenvietė buvo 100 m į vakarus nuo dešiniojo Šešupės kranto, II terasos pakraštyje, šiaurinėje Gluobių šilo pamiškėje. Topografinė gyvenvietės padėtis gana palanki: iš šiaurės vakarų gyvenvietę saugojo pelkėta dauba, iš pietryčių – giloka rėva – buvusio upelio žymės. 300 m į šiaurę nuo gyvenvietės yra brasta per Šešupę. Iškasus 16 m² perkasą, paaiškėjo, jog gyvenvietės kultūrinis sluoksnis susikintęs orient ir kero metu. Vienintelis (be radinių) buvusios gyvenvietės pėdsakas – židinio žy-

mės buvo aptiktas po ariamos žemės sluoksniu, ant geltono smėlio.

Žemės paviršiuje bei perkasoje buvo surinkta 500 titnaginių radinių: 330 nuoskalų, 67 skeltės, 5 skaldytiniai, 77 dirbiniai, retušuotos skeltės ir nuoskalos. Radiniai įvairių rūšių titnago, be patinos. Daugiausia surinkta juodo su balta pigmentacija bei pilko, prastokos kokybės titnago gabalų. Šių rūšių titnagas yra vietinis - jo rieduliukų aptinkama dirvoje. Pasitaikė keletas skelčių ir dirbinių iš balto, šviesiai melsvo bei gelsvai želio importinio titnago. Gyvenvietėje surinktos skeltės gana netaisyklingos, dažnai trikampio pjūvio. Siauros skeltės sudaro 72% visų skelčių skaičiaus, labai siauros - 15% ir vidutinio pločio - 13%. Pasitaikė viena plati, balkšva patina pesidengusi skeltė (pav. 2:25) - ji priklausė ankstesniam, matyt, mezolito laikotarpiui, tačiau buvo naudota ir neolito gyventojų, nes retušės skeltės pakreščiuose be patinos. Gausiausia titnaginių dirbinių grupė - gremžtukai (14 vnt.). Visi, iš skelčių gaminti, gremžtukai (7 vnt.) taisyklingi, geliniai, vienašmeniai (pav. 2:1-4,8); 2 iš jų trumpieji, 5 - pailgieji. Beveik visų (išskyrus 1), iš skelčių gamintų, gremžtukų šoninės briaunos retušuotos arba su neudojimo žymėmis. Vienas gremžtukas kombinuotas su rėžtuku (pav. 2:4). Iš nuoskalų pagamintieji gremžtukai (7 vnt.) - netaisyklingų formų (pav. 2:5,6,9), 2 iš jų šoniniai, 1 dviašmenis, 1 apskritas, 3 geliniai. Visi rėžtukai (6 vnt., pav. 2:11-13) gaminti iš skelčių, 4 iš jų kampiniai, 1 vidurinis ir 1 šoninis. Vieno rėžtuko ašmenėlis suformuotas kombinuotu būdu - išskeltas ir paretušutas, visų kitų ašmenėliai tik išskelti. Grandukai (5 vnt., pav. 2:7) gaminti iš nuoskalų ir skaldytinių dalių, smorfiški. Peiliai (4 vnt.) gaminti iš skelčių nulaužtomis viršūnėmis, tiesūs, pakreščiuose smulkiai retušuoti (pav. 2:15-17). Ylos (4 vnt.) retušuotos tik iš vienos pusės, ga-

mintos iš nuoskalų ir skelčių (pav. 2:22). Gražteliai (2 vnt.) retušuoti abiejose pusėse, gaminti iš nuoskalų. Įdomūs 3 figūriniai titnagai (pav. 2:19-21). Be aprašytų dirbinių tipų gyvenvietėje dar aptikta: 2 kalteliai iš nuoskalų; pjūklelis (pav. 2:14); įtviriamasis ašmenėlis (pav. 2:18); trapecinis strėlės antgalis, pagamintas iš plokščios nuoskalėlės viena retušuota briauna (pav. 2:10); 10 specialios paskirties dirbinių bei dirbinių nuolaužų, kurių paskirtis neaiški dėl jų fragmentiškumo; 13 retušuotų skelčių; 9 retušuotos nuostalos. Skaldytinių (5 vnt.) aptikti tik labai sunaudoti likučiai, nieko nesakantys apie jų ankstesnę formą (pav. 2:23). Stambiausias titnago dirbinys - įtviriamasis lęšio skersinio pjūvio kirvis siaura įtvėre ir platėjančiais, retušuotais ašmenimis (pav. 2:24), Kirvio paviršius apskaldytas, su žievės liekanomis, be gludinimo žymių.

Gyvenvietės keramika labai menkai išlikusi. Ariamos žemės sluoksnyje surinkta keliolika 1-2 cm skersmens šukelių, jų tarpe keli I formos pakreštėliai, išpūdais ir įkartelėmis puoštomis briaunomis bei puodų sienelių fragmentai, smulkiai bdytu paviršiumi. Molio masėje vyrauja mineralinės priemaišos, tačiau būta ir augalinių.

Gluobių 2a gyvenvietėje buvo 450 m į rytus nuo dešiniojo Šešupės kranto bei 400 m į pietus nuo Gluobių 1 gyvenvietės. Ariamos žemės lauke, 30x60 m plote buvo surinkta 130 titnaginių radinių, jų tarpe 82 nuoskalos, 21 skeltė, 5 skaldytiniai, 5 retušuotos nuoskalos, 5 retušuotos skeltės, 15 dirbinių. Skeltės gana netaisyklingos, dažniau trikampio pjūvio, 75% siaurų ir 25% vidutinio pločio. Skaldytiniai nedideli, jų tarpe: 1 pleišto formos vienašmenėlis, 1 laibasis cilindrinis dvigalis su išstrižomis aštelėmis ir 3 sunaudoti likučiai. Aptiktas 1 trapecinis strėlės antgalis,

pagamintas iš plokščios nuoskelos, smulkiai retušuotomis briaunomis ir šiek tiek plokščiai paretušuotu išoriniu paviršiumi (pav. 3:1). Gremžtukai (2 vnt.) smulkūs, vienas smailėsis, pagamintas iš nuoskelos, kitas pailgas galinis, iš skeltės, statmenais šmenimis, retušuotomis šoninėmis briaunomis ir išskeltu kampu (pav. 3:2). Peiliai (3 vnt.) tiesūs, retušuotomis briaunomis, iš skelčių (pav. 3:5,7). 2 rėžtukai: vienas kampinis, pagamintas iš skeltės (pav. 3:4), kitas – vidurinis, iš nuoskelos. Abiejų šmenėliai išskelti. Grandukai (2 vnt., pav. 3:3) gaminti iš nuoskalų, atsitiktinių formų. Aptiktas 1 pjūklelis abiejose pusėse retušuotomis šoninėmis briaunomis (pav. 3:6). 2 kalteliai, gaminti iš nuoskalų. Pasitaikė 2 ylos ir vienas nesiškios paskirties dirbinėlis. Radiniai gaminti iš vietinio juodo ir pilko titnago, be patinos, kai kurie pabuvoję ugnyje.

Gluobių 2b gyvenvietė buvo 400 m į pietryčius nuo dešiniojo Šešupės kranto bei 150 m į šiaurę nuo Gluobių 2a gyvenvietės. Ariamoje dirvoje, 20x20 m plotelyje buvo surinkta 31 titnaginys radinys ir keletas smulkių keramikos šukelių su mineralinėmis priemaisomis molio masėje. Titnaginių radinių terpe 18 nuoskalų, 7 skeltės, 2 retušuotų skelčių nuolaužos, 1 trumpesnis galinis gremžtukas, pagamintas iš storokos skeltės (pav. 3:8), specialios paskirties dirbinėlis (pav. 3:9), kampinis rėžtukas iš nuoskelos, išskeltu ir paretušuotu šmenėliu bei nedidukas kaltelis, pagamintas iš nuoskelos. Radiniai be patinos ir gaminti iš vietinio titnago.

Gluobių 3a gyvenvietė buvo 600 m į pietryčius nuo dešiniojo Šešupės kranto ir 550 m į pietryčius nuo Gluobių 1 gyvenvietės. Ariamoje dirvoje išsiskiria smėlėta 70 m skersmens kvelė, kurioje buvo surinkta 635 titnaginiai radiniai bei keletas smulkių

lipdytos keramikos šukelių su mineralinėmis ir angalinėmis priemaisomis molyje. Titnaginiai radiniai iš pilko ir juodo vietinio titnago, be patinos. Nuoskalų surinkta 442, skelčių 46, jų terpe: labai siaurų – 23,9%, siaurų – 67,6%, vidutinio pločio – 8,5%. 33% skelčių lygiagrečiomis briaunomis, likusios – netaisyklingos. Gausu retušuotų nuoskalų (40 vnt.) ir skelčių (22 vnt.). Gana stambiai radinių grupę sudaro skaldytiniai ir skaldytinių dalyse – surinkta 34 vnt. Daugiausiai aptikta netaisyklingų skaldytinių. Išsiskiria 3 laibiniai (pav. 3:22,23), pasitaikė 1 cilindrinis ir 1 pleišto formos. Rasta 13 gremžtukų, iš kurių 4 gaminti iš skelčių, gana taisyklingi, galiniai (pav. 3:10-12). Vieno gremžtuko kampe išskeltas rėžtuko šmenėlis (pav. 3:11). Likusieji pagaminti iš nuoskalų ir skaldytinių aštelėlių, nuskilusių lyginant jas (pav. 3:14-16). Išsiskiria vienas dirbinėlis, galėjęs būti naudotas kaip gremžtukas ir kaip grandukas (pav. 3:21). Iš 5 rėžtukų 3 kampiniai, pagaminti iš skelčių ir 2 šoniniai, pagaminti iš nuoskalų (pav. 3:18-20). Visi 5 grandukai gaminti iš nuoskalų, netaisyklingų formų (pav. 3:40), vienas iš jų kombinuotas su rėžtuku (pav. 3:17). Aptikti 7 įtvėriamieji šmenėliai (pav. 3:26-31, 38), statmenai retušuotomis šoninėmis briaunomis, kartais – galais. Peiliai (3 vnt.) gaminti iš skelčių, tiesūs (pav. 3:24, 25). Be aprašytų dirbinių tipų gyvenvietėje dar aptikta: 5 ylos (pav. 3:34-36), gražtelis (pav. 3:32), 3 kalteliai (pav. 3:40), 3 specialios paskirties dirbinėliai (pav. 3:33, 39), 9 dirbtinių nuolaužos.

Gluobių 3b gyvenvietė yra 450 m į pietryčius nuo dešiniojo Šešupės kranto ir 150 m į šiaurės vakarus nuo Gluobių 3a gyvenvietės. 20x20 m plotelyje rasta 110 titnaginių radinių: 70 nuoskalų, 6 siauros netaisyklingos skeltės, 7 netaisyklingi skaldyti-

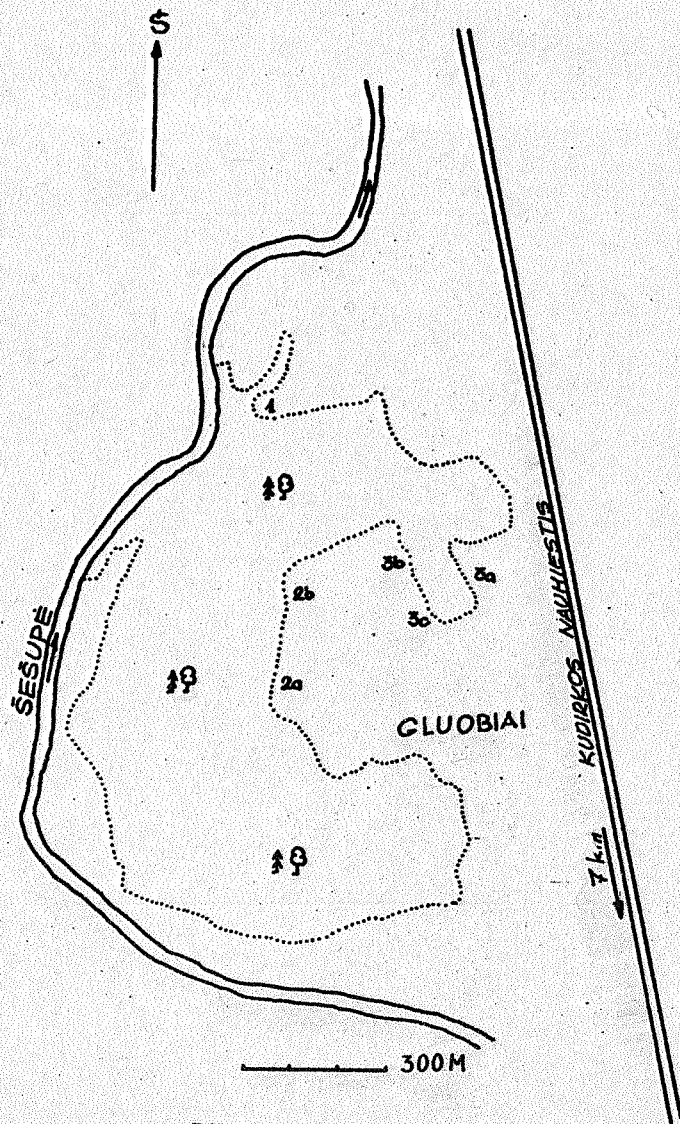
niai ir 27 retušuoti titnagai, kurių tarpe didžiausią grupę sudarė retušuotos nuoskalos – 11 vnt. Rastos 5 retušuotos skeltės (pav. 3:42). Rėžtukai (2 vnt., pav. 3:44) kėmpiniai, pagaminti iš skelčių. Tarp titnaginių radinių dar aptikta: 2 retušavimo įnagai (pav. 3:45), gremžtuko nuolauža, iš nuoskalos pagamintas grėndukas, gražtelis, specialios paskirties dirbinys bei 3 dirbinių nuolaužos. Be to, aptiktos kelios labai smulkios lipdytų puodų šukolės.

Gluobių 3c gyvenvietė buvo 650 m į pietryčius nuo dešiniojo Šešupės kranto ir 100 m į pietryčius nuo Gluobių 3a gyvenvietės. Radinių joje surinkta nedaug: 14 nuoskalų, 5 siauros skeltės, 2 retušuotos nuoskalos, 1 retušuota skeltė (pav. 3:43), 1 specialios paskirties dirbinys. Resti 2 gremžtukai: vienas šoninis dviašmenis, pagamintas iš nuoskalos, kitas – gelinis pailgęs, pagamintas iš skeltės retušuotais ir nušėvėtais pakraščiais (pav. 3:41). Be to, surasta viena lipdyto puodo šukė su grūsto granito priemaišomis molio masėje.

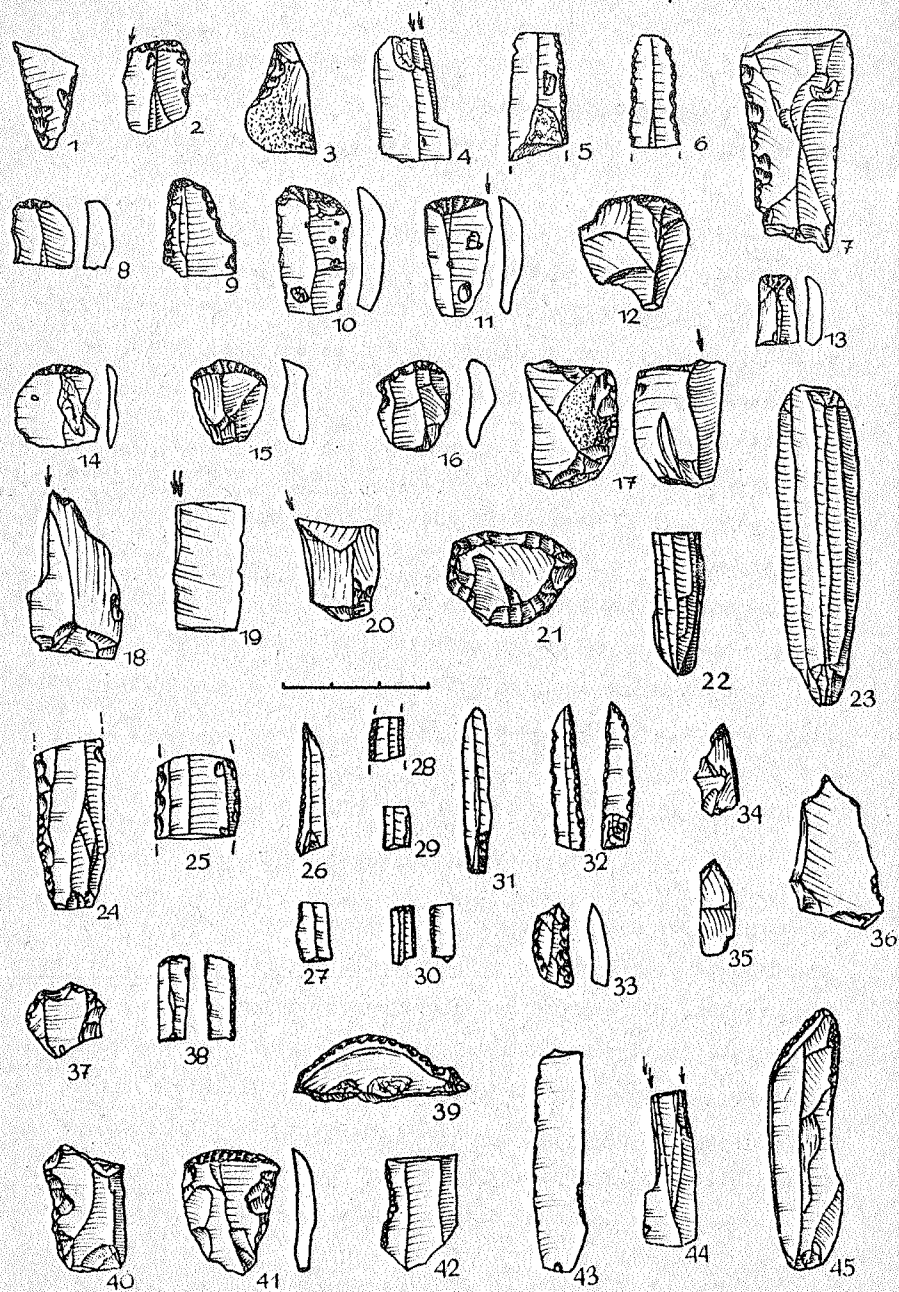
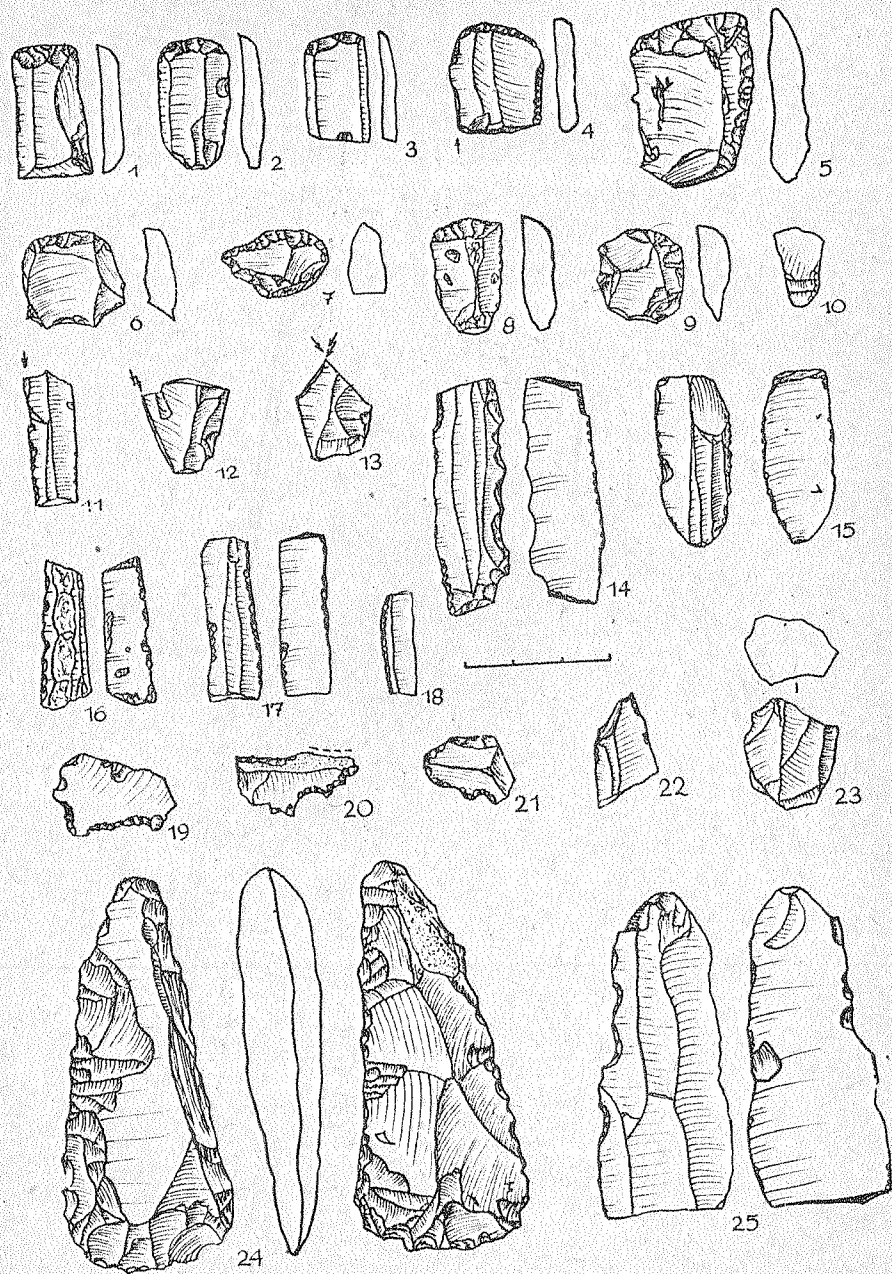
Lyginant skelbiamų gyvenviečių titnaginių dirbinių tipus, pastebimas didelis panašumas. Nedaug tesiskiria ir procentinis radinių pesiskirstymas:

	Nuoskalos %	Skeltės %	Skaldytiniai %	Retušuoti titnagai %
1	66,2	17,4	1,0	15,4
2a	61,5	16,0	3,8	18,7
3a	68,0	7,2	7,0	17,8
3b	63,6	5,5	6,4	24,5

Būdingiausios visų paminklų bruožės – titnaginių radinių

PAV 1

smulkumas. Titnaginiame inventoriuje nemaža iš mezolitinės Nemuno kultūros paveldėtų dirbinių tipų: įtvėriamųjų ašmenėlių, trapecijų, rėžtukų, laibųjų skaldytinių. Tačiau pasikeitė skelčių delijimo technika – nerasta nei mikrorėžtukų, nei lancetų. Gluobių gyvenvietės kirvis (pav. 2:24) taip pat rodo mezolitinių tralicijų tąsą, tačiau toks elementas, kaip plėtėjantys ir retušuoti ašmenys, yra sūdingas jau viduriniams neolitui (Rimentienė R. 1964, p. 118). Nors gyvenviečių keramika labai sunykusi, tačiau ir menkos šukelės patvirtina, jog tyrinėjami paminklai priklauso neolito laikotarpiui.

Gyvenviečių topografinė padėtis vienoda – visos jos buvo įsikūrusios ant II terasos ir gana toli nuo upės. Tokių gyvenviečių vietos pasirinkimą reikėtų sieti su pirmuoju limnėjinės transgresijos etapu. Šį teiginį patvirtina ir tai, jog nei vienoje gyvenvietėje neaptiktas vėlyvajam neolitui būdingų radinių.

Gluobių akmenis amžiusus gyvenvietės egzistavo vidurinio neolito pabaigoje – III t.pr.m.e. pėb.

NAUJI AKMENS AMŽIAUS PAMINKLAI VIDURIO LIETUVOJE

Virgilijus Valickis

1975–1987 metų laikotarpyje Vidurio Lietuvoje buvo aptikta ir surinkta nemaža akmens amžiusus žemės paviršiuje rastų titnaginių dirbinių. Straipsnio autorius, pasinaudojęs E. Ivanausko informacija, daugumą nurodytų vietovių aplankė ir papildė medžiagą. Kartu su Istorijos instituto bendradarbiu A. Girininku titnaginių inventorių buvo suklasifikavęs. Trūkstant tam tikrų akmens amžiusus laikotarpiui būdingos medžiagos, o taip pat jei esant gan mišriai, daugumą paminklų datuoti atsisekyta. Šio darbo tikslas –